

Herjolfsneskläderna

Cirka 985 slog ett antal nybyggare från Island ledda av Erik den Röde, sig ner på Grönland. De första nybyggarna delade upp landet emellan sig och Herjolf Baardsen (far till Bjarni Herjolfsson som enligt vissa källor var den förste européer som siktade Nord Amerika) tog en fjord i södra Grönland som döptes till Herjolfsfjord. Han bosatte sig på en plats som döptes till Herjolfsnes. Bosättningen som växte med tiden blev en viktig plats och fungerade som hamn i ca 500 år. Tillslut dog de Grönländska bosättningarna ut på grund av vädret, restriktiv politik, dålig tillgång på föda och ensidig kost. Folket på Grönland hade god tillgång till ull, smör och ost men hade, trots att tanken var att de skulle vara självförsörjande, dålig tillgång på säd. Därför var handelsskepp som förde med sig säd mycket viktiga för folkets överlevnad. Bosättningarna på Grönland tillhörde Norge och en lag sade att grönländarna endast fick handla med moderlandet men det kom mycket få norska skepp till Grönland. Det finns tecken på att illegal handel, som främst syns i klädstilar, fortgick in på det tidiga 1400-talet. Det sista kända skeppet som besökte Grönland var ett isländskt skepp som hamnat ur kurs 1408 och lämnade landet 1410.

Det grönländska folkets klädstil tyder på att de fortfarande såg sig själva som européer och de kopierade därför de kläder som bars av besökande eller fick kläder i gåva från olika europeiska länder. Bl.a. finns ett exempel i ett brev daterat 1308 från biskopen i Bergen till biskopen i Gardar där den förste sänder ett antal klädesplagg till den andre. I början av 1400-talet upphörde de tillsatta grönländska biskoparna att resa till sina biskopssäten och det finns bevis för att år 1492 hade inga präster varit på Grönland de senaste 80 åren.

Då handeln upphörde förlorade befolkningen sin tillgång på säd och de skelett man funnit visar spår av bristsjukdomar mm. Så blev Grönland öde igen sånär som på ursprungsbefolkningen och Herjolfsnes glömdes bort.

Det blev först 1921 som Herjolfsnes återupptäcktes av Dr Poul Nörlund som gjorde en utgrävning på Herjolfsnes kyrkogård. Under sin utgrävning fann han 15 livplagg, 17 hättor, ett antal andra huvudbonader och några hosor som till stor del använts som svepning åt de döda. Det fanns både kvinnliga och manliga plagg liksom plagg för barn och vuxna.

Enligt Nockert kan man dela in kläderna i 5 olika typer beroende på klädernas snitt, antal kilar osv. Det fanns några exempel på snörningar vid halsen, krage, knäppningar på framstycket och vid armarna. På en del klänningar som inte har modets föreskrivna antal kilar har man sytt falska sömmar för att ge sken av rätt antal kilar. Några av klädesplaggen kan dateras 1250-1350 medan andra är tydliga kothardier från 1300 talets senare del. Många av plaggen har inga sydda fållar vilket kan tolkas som att de var pälsbrämde. (Dock har ett plagg som saknar ärmar fållade ärmhål)

Struthättorna som Nörlund fann skiljer sig från Bocksstensmannens struthätta. De har bl.a. mindre halsvidd, kortare strutlängd, mindre vidd i axelslagets nederdel och mindre djup i hättan men verkar härstamma från ungefär samma tid.

Alla plaggen från Herjolfsnes är sydda av ylletyg i 3 eller 4-skaftad kypert. En av struthättorna är gjord i tuskaft.

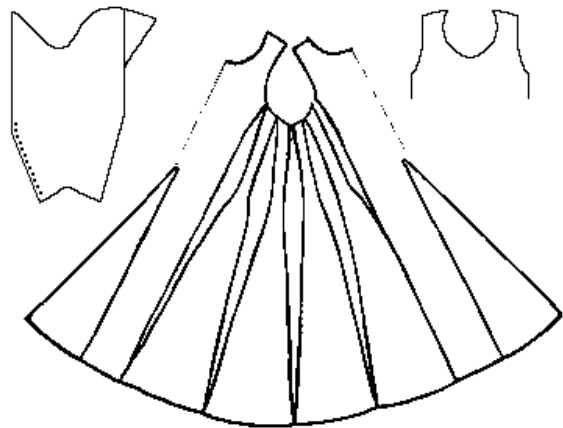
Klänning med 10 kilar

Introduktion och tips

- ◆ Med hjälp av denna mönsterbeskrivning kan man göra en 10-kilad klänning, originalet är en klänning som hittades på en kyrkogård i Herjolfsnes på Grönland 1921 (Fig. 1).
- ◆ I Herjolfsnes hittade man en mängd andra klädesplagg som alla anses vara vardagsplagg eftersom de flesta var nötta och lagade. En del hade sprund, några knäppning och andra hade kragar.
- ◆ Modellen går att använda både som över och som underklänning i många olika material.
- ◆ Herjolfsnes klänningarna är åtsittande kring bröstkorgen med väldigt vida kjolar, de är osedvanligt bekväma, smickrande och lätta att göra.
- ◆ Manstunikor från Herjolfsnes följde samma mönster men var kortare, strax under knät eller till mitt på smalbenet.
- ◆ Det borde gå bra att använda mönstret för tidigare perioder eftersom det finns tecken på 10-kilade klänningar från 1200-talet.

- ◆ Sy den första klänningen i ett billigt tyg så att du kan korrigera mönstret, detta kan vara behövligt under armarna.
- ◆ Vänta med ärm- och ärmkilsmönstret tills du sytt ihop alla andra delar och ser hur måtten ska vara.
- ◆ Mycket lite tyg går förlorat vid urklippningen, vid den mest sparsamma versionen klipper man ut sidokilarna utan topparna (E), klipper sedan ut topparna enskilt och syr fast dem vid sidokilarna.

Fig. 1 Herjolfsnes nr 41

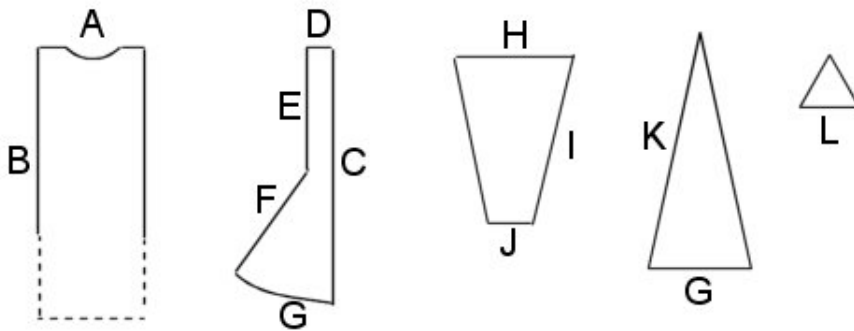

- ◆ En mindre version av klänningen kan göras genom att man minskar mönstret eller genom att minska antalet sidokilar från fyra till önskat antal. Om man ändå vill ge sken av en tiokilsklänning kan man sy falska sömmar. Mycket tidsenligt
- ◆ Just nr 41 hade inte fickslitsar som många andra av modellerna men om man väljer att använda klänningen som överklänning kan det vara praktiskt. Slitsarna sätts i sömmarna eller sys i framstycket i midjehöjd vilket gör att det går lätt att komma åt de saker som hänger i bältet.

Mönsterkonstruktion

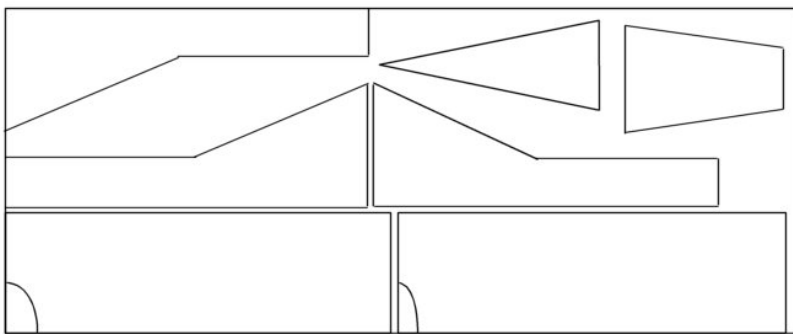
- A:** Mät bredden mellan axlarna (fram och bakstycke).
- B:** Mät längden från axlarna/nacken till golvet och lägg till för fällen
- C:** Mät längden från under armen ner till golvet och lägg till för fäll som i B.
- D:** Ta ditt bystmått (andas in när du mäter). Subtrahera $2 \times A$ så får du ditt sidomått. Dela med 8 och du har måttet på sidokilarnas toppar.
- E :** Mät från under armen (samma plats som C) till midjan.
- F:** $E + F$ ska bli samma mått som C.
- G:** Kilarnas vidd i basen; 30 – 50 cm.
- H:** Mät runt ärmen, görs bäst när man sytt ihop fram – bakstycke och sidokilar eftersom ärmen vid axeln ska sluta vid sidokilarna (där en ärmkil ska sitta).
- I:** Längden på armen (mät med armen böjd) och lägg till för fäll
- J:** Handledens omkrets/omkretsen på den bredaste delen av handen
- K:** Mät från midjan till golvet och så lika mycket fäll som i B.
- L:** Ärmkil, ska vara lika bred i basen som sidokilarnas toppbredd när de är ihopsydda

Fig. 2

Förberedelse

- ♥Förbered tyget för söm, tvätta, färga, stryka osv.
- ♥Gör mönster efter Mönsterkonstruktion, gör själv halsöppningen så som du vill ha den.
- ♥Rita av mönstren på avigsidan av tyget (vik tyget dubbelt så sparar du tid) och en ide för att spara tyg är att lägga delarna enligt Fig. 3 nedan.

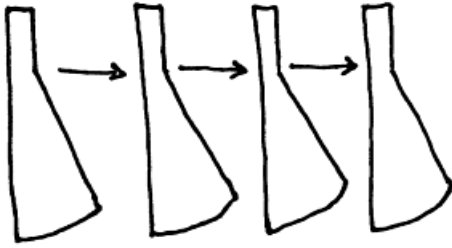

TÄNK PÅ : mönster i tyget och vilken väg dessa mönster löper, trådraken och tygets fall.

- ♥Klipp ut alla delar och GLÖM INTE sömsmån (eller inkludera i mönstret). Markera avig eller rätsidan på de olika delarna.
- ♥Om detta är första klänningen, vänta med ärmen tills klänningen är ihopsydd och tänk på att spara tyg.
- ♥Välj om du vill göra en klänning med söm mellan fram och bakstycket och halsen eller en utan söm. Om du väljer den med söm klipp då isär fram och bakstycket mitt på tygstyckena från fällen till halsen.
- ♥Sicksacka alla delarna, det gör att klänningen kommer att hålla längre.

Konstruktion

- ♣ Sy ihop fram och bakstycke vid axlarna
- ♣ Sy ihop sidokilarna, 4 i varje sida. Den vinklade sidan ska sys fast i den raka sidan, se Fig. 4 nedan.

- ♣ Sy fast fram och bakkilarna. Det finns då två sätt att göra detta på.

Sätt 1, med hela fram och bakstycken:

För att få in en kil i de hela styckena markerar man mitten på dem med krita och sedan klipper man upp längs linjen. Viktigt att man inte klipper längre än längden på fram och bakkilen i Mönsterkonstruktion. Sicksacka och nåla sedan fast kilens ena sida. Sy upp till toppen, eftersom den kan vara lite svår med symaskin så kan du lämna den och sy toppen för hand. Sy den andra sidan och så den andra kilen.

Sätt 2, med isärklippta fram och bakstycken:

Nåla fast och sy den ena sidan av kilen först. Ca 10 cm från kiltoppen börjar du att "gå in" så att när du fäster sömmen är det på mitten av kilens spets.

Sy sedan fast den andra sidan av kilen, se efter så att det inte kilen sitter snett, på samma vis som den första sidan. Sy en söm från mitten av kilens topp och upp till halsen. Upprepa med den andra kilen.

- ♣ Första klänningen;

Ta och nåla fast sidokilarna i fram och bakstyckena och prova om de sitter bra. Om ärmhålet är för stort eller för litet måste du åtgärda. Om ärmhålet är för litet är det bästa att du klipper av den överflödiga biten eftersom kilarna är figurformade. Är ärmhålet för stort måste du flytta kilarna lite uppåt. Sy sedan fast kilarna men lämna ca 5 cm högst upp osytt för att sedan kunna sy i ärmkilen. Om klänningen i detta skedet verkar alltför stor/vid så ta in lite på varje sidkil och även i sömmen mot fram och bakstycke tills klänningen sitter bra.

Kom ihåg att skriva ner de ändringar du gör så slipper du göra samma saker nästa gång.

När klänningen sitter bra, mät hur bred toppen på sidokilarna blev. Detta blir måttet på ärmkilen. Rita och klipp ut ärmkilen, sy sedan fast den. Nu kan du mäta ärmhålet och konstruera en ärm.

- ♣ Andra klänningen och efter det;

Ta och sy fast dina ärmkilar i sidokilarnas toppar. Sy fast sidokilarna i fram och bakstyckena.

- ♣ Sy fast ärmen i ärmhålet och i kilen. Sy sömmen ut till handleden.

- ♣ Fålla alla fållar; i ärmen och kjolen. Sy halsöppningen, till den kan du göra en infodring om du vill. En infodring gör genom att rita av din halsringning och sedan klippa ut en ca 5 cm bred remsa formad därefter. Den syr du fast kring halsen och viker sedan in, det ger oftast ett bättre utseende än en vanlig invikning. Du kan även göra en infodring genom att klippa en snedremsa av tyget (ett snedslåband) och sy fast den som infodring. För snedremsan kan du utnyttja tygspillet mellan sidokilarna se Fig 3.

Källor:

Efter en artikel av Linda M. Blowney (först publicerat i *The Pikestaff A&S* utgåvan, A.S. XXVIII). Åter publicerat i *Tournaments Illuminated*, nr. 116, hösten 95 (A.S. XXX)

<http://www.virtualelpasso.com/neverwinter/dress/dress.htm>

<http://www.geocities.com/Athens/Parthenon/5923/cloth/herjback.html>

<http://sca-garb.freesevers.com/articles/cotehardie.html>

Nockert M. "Bockstensmannen och hans dräkt". Falkenberg 1985

För fördjupning i ämnet rekommenderas:

Dr. Poul Nörlund's "Buried Norsemen at Herjolfsnes", part of *Meddeleser om Grønland*, vol. 67, 1924, Nörlund's *Viking Settlers in Greenland*, 1928.

Artikeln skriven av Hanna Norgren med hjälp av Tommy Roju